

Оригинални научни рад
УДК: 327.88::323.28(73)"2016"
316.654:329(73)"2016"
doi: 10.5937/zrffp56-62277

САВРЕМЕНЕ ДЕЗИНФОРМАЦИЈЕ И ЊИХОВА ДРУШТВЕНО- БЕЗБЕДНОСНА КОНОТАЦИЈА

Слободан М. АНЂЕЛКОВИЋ¹

Универзитет „Унион – Никола Тесла”
Факултет за међународну политику и безбедност
Београд (Србија)

Жељко В. ЛАЗИЋ²

Академија за националну безбедност
Београд (Србија)

Мираш С. МИЛДШИНОВИЋ³

Универзитет Сингидунум
Факултет за медије и комуникације
Београд (Србија)

---

¹ s.andjelkovic@unionnikolatesla.edu.rs; <https://orcid.org/0009-0008-8027-6002>

² zelkolaz@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-2532-8188>

³ miras.milasinovic.20240134@fmk.edu.rs; <https://orcid.org/0009-0003-1552-5184>

Примљен: 20. 10. 2025.

Прихваћен: 25. 3. 2026.

САВРЕМЕНЕ ДЕЗИНФОРМАЦИЈЕ И ЊИХОВА ДРУШТВЕНО-БЕЗБЕДНОСНА КОНОТАЦИЈА

Кључне речи:
дезинформација;
друштвена
стабилност;
национална
безбедност;
хибридно
ратовање;
лажне вести;
субверзија.

Сажетак. Овај рад има за циљ да истражи комплексност савремених дезинформација у надамте специфичном тренутку, када се наука све мање вреднује као извор истине и у коме друштвене мреже преузимају примат у размени информација на глобалном нивоу, те њихов свеукупни утицај на друштвене и безбедносне процесе. Резултати указују да дезинформације углавном подстичу све дубљу поларизацију у друштву и могу да доведу до промене ставова грађана по важним друштвено-политичким питањима. Истраживање је спроведено на основу анализе садржаја релевантних докумената и савремених научних радова из ове области, као и анализе примера из праксе где се истиче случај лажних вести за време председничке кампање Доналда Трампа 2016. године. Дезинформације нису феномен модерног доба, али је њихова употреба данас попримила другачије размере и створила озбиљније последице у поређењу са ефектима из претходног периода. Оне се најчешће проналазе у служби хибридног ратовања, који се јавља и као последица широк друштвено-политичких и економских разлога те данас постаје доминантан облик сукоба, инициран махом од стране развијених земаља. Убрзани технолошки развој, посебно у домену вештачке интелигенције, одговоран је за креирање лажног садржаја који постаје све уверљивији. Са друге стране, употреба алгоритама за препознавање интересовања корисника друштвених мрежа учинила је да се постојећа убеђења и ставови грађана додатно продубе и учврсте, што све заједно иде у прилог увећању учинка савремених дезинформација који оне имају на друштвену стабилност и националну безбедност.

Уводна разматрања

Стиче се утисак да је у доба динамичних друштвених промена утицање на јавно мњење са циљем одређене друштвене, економске или политичке промене постало суштински важно питање за остварење пројектованих интереса. Из тог разлога је правовремена и проверена информација значајан ресурс у настојању да се максимизира информациона моћ (Raven, 1993), док се смишљеним манипулацијама (чак и у демократским друштвима) утиче на усмеравање политичких ставова и потрошачких навика грађана. Дезинформација свакако није нов феномен, али контекст у којем се данас појављује је значајно измењен, будући да готово свако са приступом интернету може да постане извор или циљ обмане. Оваква савремена поставка, која ствара привид слободе говора и плурализма, доводи до тога да се ставови не комуницирају ради остварења конструктивног дијалога и опште користи, већ ради учвршћивања сопствених позиција, што, евидентно, отвара простор за махинације различитих врста али и истовремено сеје семе друштвеног раздора.

Од почетка људске цивилизације до данас, информациона моћ одувек је била важан сегмент опште друштвене моћи. Од времена кад се информација преносила искључиво усмено, преко првих записа и примитивних метода одашиљања порука, много тога се променило до данас, али заједничко за све епохе је да су људи настојали да придобију жељену информацију, односно, да одређене информације учине доступним ширем аудиторијуму. Тако је у V веку п. н. е. Сун Цу своју стратегију умногоме базирао на пласирању дезинформација у циљу обмане противника, на начин да упућује на људе „којима се дају лажне информације и затим се они шаљу непријатељу, а када их ухвате, противник поверује у оно што је лаж” (Сун Цу, 2008, стр. 172). Глобална прекретница се ипак догодила у XVIII веку када новинарство и дневна штампа доживљавају афирмацију, док у XX веку примат у сфери масовних комуникација преузима радио, а нешто касније и телевизија. То је време када су се национални медији бавили махом унутрашњим темама, док су за потребе размене информација из других делова света

успостављане новинске агенције.⁴ За време Другог светског рата, а са циљем праћења информација из отворених извора непријатељских земаља, формиране су америчка Служба за праћење страног емитовања (енгл. *Foreign Broadcast Information Service – FBIS*), која је касније постала део новоосноване ЦИА, и, са истим задатком, британска агенција *BBC Monitoring* (Hill, 2010). У овом контексту се увиђа да је прикупљање података, баш као и преносење порука и обмашивање непријатеља, односно, стварање жељеног дискурса унутар јавне сфере, од великог значаја за носиоце политичке моћи у друштву. Савремено доба је одувек носило са собом спознајне изазове, па тако и данас у времену када су комуникације постале глобалне, тренутне и свима лако доступне, човечанство се суочава са проблемом да одговори на све друштвене и безбедносне претње које такав процес са собом носи. Ово је посебно важно у тренутку када су традиционални медији изгубили на значају који су до тада имали, препуштајући примат дигиталним комуникацијама и (примарно) друштвеним мрежама. У поређењу са претходним периодом, када су државна регулаторна тела за контролу медија у одређеној мери одржавала ред у овој области, данас се велике технолошке компаније и власници друштвених мрежа (који су све мање под националном законодавном контролом) позиционирају као кључни носиоци информационе моћи у глобалном друштву.

Поред историјских услова који су утицали на појаву и развој овог процеса, у раду ће бити речи и о његовим друштвеним, економским, политичким и безбедносним ефектима. Након председничких избора у Сједињеним Америчким Државама 2016. године, у жижу јавности доспео је феномен лажних вести са циљем утицаја на јавно мњење, и то све како би се подривале основне демократске вредности једног друштва. Анализирајући савремене радове на ову тему, укључујући и оне који се односе на дезинформације током пандемије ковида 19, сукоба у Гази и рата у Украјини, закључује се да се овакве појаве махом третирају као компоненте хибридног рата које комбинују војна, политичка, економска и информациона средства ради постизања пројектованих циљева. Хибридно ратовање заправо користи све расположиве ресурсе моћи у сукобу са другом државом на начин да такво непријатељство не пређе у ратно стање, већ се труди да га одржи у тзв. „сивој” зони, користећи различите облике директног и индиректног насиља, попут војних акција органиченог обима, притиска, принуде, сајбер напада и пропагандне кампање (Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2022). Дезинформације у овом контексту могу деловати суптилно и дуготрајно постепеним еродирањем поверења у институције, али и агресивно и динамично кроз директне нападе на легитимитет власти или стварање панике

⁴ Associated Press, Reuters, ИТАР ТАСС, Frans Pres, Wolff Sches Telegraphen Bureau и др.

у кризним ситуацијама. Притом, актери који их спроводе не морају бити искључиво државни чиниоци већ улогу у савременим дезинформационим процесима имају и недржавне интересне групе, велике корпорације, хакери, приватне војне компаније и други носиоци економске, информационе, политичке или војне моћи.

Из перспективе националне безбедности, изазови које са собом носе савремене дезинформације су бројни, а њихове карактеристике чине да се они тешко контролишу, како из техничких тако и из моралних разлога. Стога се државе налазе пред проблемом који захтева балансирани приступ: како заштитити слободни проток информација, а да се притом не угрозе основна људска права нити доведе у питање национална безбедност? Управо тај баланс између безбедности и слободе представља важно питање за многе државе и њихове службе безбедности (Pranevičienė, 2011), на начин да ће се државе односом према овом питању одредити као ефикасне и демократске, или не. Са друге стране, велике технолошке компаније попут Мете (Фејсбук, Инстаграм и Вотсап), Твитера, Тик Тока и Јутјуба регулишу неприкладне и лажне садржаје кроз своје званичне политике – *Community Standards* (Фејсбук), *Rules and Policies* (Твитер) и *Community Guidelines* (Јутјуб)⁵, али смо сведоци да неретко показују наклоност одређеним интересним круговима и центрима моћи. С тим у вези треба навести пример невероватног обрта који се догодио у периоду од 2021. године до данас, када је Доналду Трампу трајно суспендован налог на Твитеру због „ризика од подстицања на насиље”, преко Масковог преузимања компаније када му је налог (@realDonaldTrump) враћен, па све до именовања Илона Маска на позицију специјалног саветника у влади САД у мандату друге Трампове администрације. Све ово директно упућује на велики значај који друштвене мреже и велике технолошке компаније имају за глобалну политику данас. Такође, у тренутку када водеће светске компаније надилазе националне оквире, где је, поређења ради, номинални БДП Србије за 2024. износио 89 милијарди долара (Светска банка, 2025), а укупни приходи Мете исте године 164,5 милијарди долара (Meta Platforms, 2025), политичка економија престаје да се базира искључиво на државним актерима, те се глобална моћ преноси на појединце из сфере политике, технологије и медија (Zulian & Haryanto, 2025).

Имајући у виду њен друштвено-политички значај, не чуди што су претходна истраживања на ову тему обимна. Посебно се истичу радови који су настали у протеклих неколико година, па се на тај начин додатно наглашава њена актуелност у контексту недавних дешавања. Радови појединих аутора (Bakir & McStay, 2022; Bliss et al., 2020; Cotroneo et al., 2025; Lemmon, 2024; Mazurczyk et al., 2024) третирају дезинформације као намерно усмерену

⁵ Ове политике имају задатак да спрече ширење дезинформација, говора мржње, промовисања тероризма, као и штетног и манипулативног садржаја.

претњу по безбедност и стабилност друштва, при чему комбинују мулти-дисциплинарне приступе и истичу потребу за системским и технолошким решењима ради њиховог откривања и сузбијања. Нека истраживања (Vjekoral et al., 2023; Macintosh et al., 2023; Shoaib et al., 2023) подвлаче да је напредак у вештачкој интелигенцији омогућио стварање лажних информација које су убедљиве и које је тешко препознати, што представља озбиљну претњу за националну безбедност али и стабилност читавог друштва. Њихов закључак је на адекватним технолошким алатима како би се дезинформације лакше откривале и сузбијале. Као допуну тог гледишта, аутори овог рада истичу став да, пре него што се читав проблем дезинформација пребаци искључиво у домен технологије, важно је одредити шири оквир у коме ће јавност бити свесна друштвених и безбедносних ризика, а где треба да преовладавају етичке норме и друштвена одговорност.

Лаж и њени дериваџи

Истина је референтна тачка, док је лаж њена девијација. Ово даље имплицира да је истина самостална категорија, док лаж може да постоји само у односу на истину.

Кроз историју, извори истине су се мењали. Тако је у време Вавилонске цивилизације астрологија била извор истине, у средњем веку је то била религија, док је након индустријске револуције наука постала доминантан извор истине (Вранић, 2024). Будући да живимо у динамичном савременом добу, постоје индиције да сведочимо једној новој историјској прекретници. С тим у вези примећује се постојање већег броја покрета који добијају на популарности широм света, а који као извор истине узимају сопствено убеђење. Тако имамо и појаву људи који се духовно, физички или физиолошки идентификују као животиње (*Therian*), те се сходно томе и понашају.⁶ Општеприхваћена друштвена норма да свако има право на сопствени став, временом се благо модификовала у идеју да свако има право на сопствену истину. Девијација основних демократских начела утицала је на већину грађана који баштине толерантне политичке ставове, да прихвате нову реалност и да се према људима који имају „јединствена убеђења” не односе као према бизарним појавама, већ као према људима који гаје различите политичке ставове, дакле, „не слажем се са тобом, али уједно и прихватам да можемо да имамо другачија мишљења”. У поређењу са људима који се идентификују као животиње, људи који не желе да се декларишу традиционалним полним одредницама и да буду сврстани као мушко или женско, делују далеко разумније, те они данас имају преко стотину различитих

⁶ Нису ретки случајеви да у великим градовима на Западу наиђете на човека и пса, кога је његов „власник”, на поводнику, извео у шетњу.

опција полне индентификације на располагању (Joyce, 2021). Преседан је ипак направљен оног тренутка када су власти Онтарија у Канади допустиле грађанима да се изјасне о свом полу на основу властитог дојма и у личној карти уместо М (*male*) или F (*female*) одаберу X, јер је управо у том тренутку држава поништила науку као извор истине.

У литератури можемо пронаћи већи број дефиниција истине које се разликују на основу филозофских, теолошких, научних или друштвених гледишта, али за предмет овог рада то није од суштинског значаја, већ ће посебан акценат бити на атрибутима истине који одређују њену константност и евентуалну варијабилност. Уврежени је став да истина не подлеже вредносном суду или било каквој интерпретацији, односно, да по речима Фелтона Шина „истина може да постоји чак и ако нико у њу не верује” (Red Mountain Journal, 2021). То значи да истина не може бити „добра” или „лоша”, већ је она по својој природи неутрална и представља апсолутну категорију. Да истина, са друге стране, не представља и трајну категорију, сматра француски филозоф Фуко. Он под појмом „режим истине”, подразумева скуп механизма који у одређеном друштву одређују шта ће се прихватити као истинито, а шта не. Истина, према том схватању, није вечна и универзална категорија, већ производ историјских и друштвених околности – она се обликује кроз односе моћи, знања и институција које имају ауторитет да „верификују” то знање (Foucault, 1980). Да је истина динамична категорија потврђује и појам постистине, који се везује за савремено доба, где емоције и лична убеђења имају већи утицај на јавно мњење него објективне чињенице. Станар (Stanar, 2021) истиче да, иако је термин новијег датума, људска когнитивна ограничења и предрасуде, описане још код Бекона као „идоли ума”, чине људско друштво подложним за пристрасно расуђивање. Данас су те наше особености додатно појачане технолошким развојем и глобалним идеолошким околностима, што је све утицало да се створи „савршена олуја постистине”. Овде се зато намеће једно круцијално питање: уколико ми живимо у доба постистине, када се истина махом формира на основу сопствених убеђења, претраге на Гуглу или одговора вештачке интелигенције, да ли то имплицира да ће у скорије време нестати лаж какву данас познајемо (јер лаж може да постоји само у односу на истину), те да ће усмерена пропаганда заузети њено место? Такође, да ли ће у том случају велике технолошке компаније постати ауторитети за верификацију истине, користећи у ту сврху своје *fact check* организације? Коначно, хоће ли све ово утицати на јачање техно-аутократије као доминантног облика власти у будућности?

Лаж, полуистина и дезинформација се у многим контекстима користе као синоними како у литератури тако и у свакодневном говору, што проналази своје оправдање у значајном броју подударности. Иако етимолошки различити, може се рећи да су полуистина и дезинформација деривати лажи и да је њихов главни заједнички именитељ то што су у питању неистинити

садржаји са јасном интенцијом обмане. За разлику од пуке неистине, која се може изнети из незнања, ненамерне грешке или предрасуде, лаж и њене творевине су у служби смишљеног пласирања нетачних података ради зле намере. Такође, поједини аутори су мишљења да дезинформације свакако теже стварању лажних уверења, али им је понекад само циљ да јавност не дође до истинитих уверења (Harris, 2025), неретко пласирајући огромну количину тривијалних информација које стварају ефекат да се „од шуме не види дрво”. Под дезинформацијом убрајамо све садржаје који укључују писану или изговорену реч, видео-запис, слику, гест или симбол, који имају задатак да у датом контексту намерно пласирају нетачну информацију са циљем манипулације јавног мњења и стварања лажних уверења, а зарад остварења одређених економских, друштвених или политичких интереса. Марфи наводи да је намерно прикривање идентитета порекла информација, затим, ширење штетног или деструктивног садржаја и коначно, постојање унапред одређеног политичког, војног, економског или друштвеног циља, представљају неопходне критеријуме како би се одређена објава декларисала као дезинформација (Murphy, 2024). Разматрајући даље поменуте феномене, важно је осврнути се и на феномен полуистине. За разлику од лажи, која представља антитезу истини и неретко је представљена као њена очита супротност, полуистина је далеко комплекснија појава. Она се позива на одређене елементе истине, али са намерно изостављеним битним одредницама које би суштински измениле сам контекст информације. Будући да човек има потребу да верује, то делимично подударење са чињеницама код полуистине има за циљ да се наша свест веже за оне сегменте које препознаје као истините, те на тај начин читав садржај прихвати као истинит. Полуистине су снажан механизам у служби обмане који може да има велики утицај на одлуке људи, чак и када се не користе лажне информације већ се врши само селективно скривање чињеница (Estornell et al., 2020).

Када се ови феномени узму у обзир заједно са чињеницом да је, према најновијем истраживању из јула 2025. године, на свету око 5,41 милијарди активних корисника друштвених мрежа, што представља 65,7% глобалне популације (DataReportal, 2025), постаје јасно колико су друштвене мреже постале доминантан медиј. Њихова популарност и приступачност чине их често примарним каналом комуникације, али истовремено и платформом са које се шире дезинформације. У овом контексту не треба олако искључити ни традиционалне медије, попут радија, новина или телевизије, имајући у виду да су многи од њих у улози отворене пропаганде у служби одређених политичких и/или економских центара моћи. Иако на први поглед делује да је лако уочити разлику између истине и лажи, те на тај начин направити отклон од манипулације која је усмерена према нама, испоставља се да је комплексност односа на таквом нивоу да сви ми данас, у мањој или већој мери, постајемо жртве обмане.

Ефекти дезинформација

Дезинформације су саставни део хибридних ратова. То су облици савремених сукоба који комбинују војне (махом ограничене на ударе из ваздуха и тајне операције) и невојне (економске, политичке, технолошке и информационе) ресурсе, који се користе координисано како би се остварио стратешки циљ (Wither, 2014). Природа савремених сукоба је у значајној мери измењена у односу на конвенционалне масовне оружане сукобе, попут Првог или Другог светског рата и то не само из разлога значајног напретка војне технологије. Пажњу привлачи упадљиво одсуство употребе речи *раш*, као и потпуни изостанак формалне објаве рата, иако су ратни сукоби и данас подједнако учестали. То се објашњава одредбама међународног права и Повељом УН (United Nations, 1945), по којој је употреба оружане силе дозвољена само у случају одбране или по нарочитој одлуци Савета безбедности УН, што се показало неприменљивим у пракси. Такође, на тај начин се калкулише са политичким ризиком од притиска домаће јавности и међународне заједнице, али и контролом тензија у друштву које би настале евентуалним увођењем ратног стања. Ипак, поред свега наведеног, ратови су суштински променили своје битне карактеристике у односу на онај период када се непријатељ налазио у рововима, примарно из разлога што су данас демографски, друштвени и економски аспекти готово онемогућили масовну мобилизацију у развијеним државама (Tresch, 2008). Не рачунајући и даље атрактиван официрски позив, социјални и материјални положај војника у комбинацији са ризиком професије, не успева да буде довољно примамљив и конкурентан на тржишту рада. Као додатак овој тези, у извештају из 2023. објављено је да је проценат младих Американаца психофизички способних за војну службу тек 23% и представља најнижи проценат икада забележен (Kuzminski & Sylvester, 2025). Наведени фактори довели су до ситуације у којој државе са високим издвајањима за одбрану могу да обезбеде савремена ваздухопловна борбена средства, да располажу добро обученим специјалним јединицама или да ангажују приватне војне компаније, али и да успоставе ефикасне капацитете за сајбер ратовање. Међутим, упркос томе, оне често нису у могућности да обезбеде пешадију у довољној мери која је потребна за дуготрајну контролу одређене територије. Са друге стране, државе са великим бројем становника и са демографском структуром где преовлађује млађа популација, неретко немају техничке капацитете и значајне буџете за одбрану како би могле да парирају водећим државама на том плану. Стога хибридни ратни сукоб није пуки феномен данашњице, већ рационалан избор оних држава које у таквом окружењу могу да испоље предност у односу на друге.

Подривање поверења грађана у институције први је задатак дезинформација. Ово се дословно може сматрати субверзивном делатношћу

имајући у виду њене карактеристике и ефекте. Субверзија је конспиративно деловање са циљем подривања друштвено-политичког етаблираног система или институције и промене начина живота, начина размишљања и начина функционисања, са циљем реализације интереса носиоца субверзивне делатности (Simeunović, 1989). У питању је сложен облик политичког насиља, који кроз најчешће прикривено и латентно деловање, оставља простора бројним медијским личностима и утицајним особама на друштвеним мрежама да, свесно или не, својим ставовима додатно унесу забуну, унизе углед институција или створе поделе у јавности. Пример који је надмашио националне оквири и прерастао у глобалну теорију завере јесте покрет који је окупљен око идеје да је Земља равна плоча (*Flat Earthers*), а посебан куриозитет је да и одређени број познатих личности дели таква уверења. Оспоравање ауторитета државних институција и научних радника, оправдавање сопственог става псеудонаучним методама и полуистинама, као и ширење теорије завере које махом укључују НАСА, ЦИА и владе из сенке, уобичајени су наративи ове групације (Mac Erlaine, 2020). Одлучност у доказивању да су у праву водила их је и ка бројним перформансима и експериментима који су имали за циљ да дају потврду њиховог става.⁷

Институције се често суочавају са далеко озбиљнијим друштвено-политичким изазовима када је у питању губитак поверења. Заправо, институције се на тај начин суочавају са егзистенцијалним питањем, будући да, иако је власт у одређеној држави формирана на легитиман начин, у случају да грађани изгубе поверење у своје институције онда оне аутоматски губе и свој легитимитет. Истраживање на ову тему спровео је ОЕБС, закључивши да „ширење дезинформација представља озбиљну претњу за темељне демократске вредности, а посебно у сегментима који се тичу подривања поверења у институције, демократске изборе и јавно здравље, те на тај начин стварају друштвене поделе и сукобе” (OECD, 2022). Такође, значајно истраживање рађено на Харварду 2018. године, које је укључило 3.000 испитаника из Сједињених Америчких Држава, бацило је помало другачије светло на проблем дезинформација и нивоа поверења у институције. Наиме, истраживање је показало јасан пад поверења у медије али и опречне ставове испитаника када је у питању поверење у институције. Грађани конзервативно-десне политичке оријентације исказали су пораст поверења у владу и тадашњег председника Трампа, док је код либерално-лево оријентисаних грађана забележен пад поверења у институције (Ognyanova

⁷ У једном од таквих експеримената, приказаних у документарцу „Иза кривине” (енгл. *Behind the Curve*), дошло се до закључка да је Земља, ипак, округла. Оно што је посебно интересантно је да аутор тада одбацује експеримент као очигледно погрешан и одлучује да почне поново, све до евентуалног добијања „истинитог” резултата. Другима речима, ако се твоје убеђење не поклапа са реалношћу – ти промени реалност, али убеђење не, што се подудара са тезом да људи тешко мењају сопствена уверења.

et al., 2020). Овај парадокс је могуће објаснити само идеолошким ставом, и то на начин да дезинформације утичу на грађане да се чвршће приклоне политичим опцијама за које су се претходно већ определили. Пристрасност потврђивања (енгл. *confirmation bias*) јесте психолошка склоност по којој људи траже информације које потврђују њихова већ постојећа уверења, док истовремено игноришу или одбацују податке који им противрече. То се у пракси манифестује на начин да људи гледају телевизију, читају новине и посећују портале и странице које се слажу с њиховим ставовима, а ретко или никад не проверавају супротна мишљења, за која *a priori* имају негативан став (Nickerson, 1998). Ели Парисер у својој познатој књизи *The Filter Bubble* упозорава на поменути парадокс, али са технолошког становишта, истичући да нас друштвене мреже и популарне платформе одржавају у властитом „мехуру“ убеђења (Pariser, 2011). Наиме, друштвене мреже и интернет претраживачи користе алгоритме који анализирају наше склоности кроз посете, објаве, лајкове, дељења и сл., те нам на основу тога шаљу циљане рекламе и препоручују наредни садржај⁸, уједно стварајући хомогено онлајн окружење које нас додатно потврђује у нашим ставовима. Последице у друштвено-политичком контексту су стварање окружења које додатно ојачава постојеће ставове, будући да нас упућује на сличне објаве и садржаје чиме се стиче утисак о широј прихваћености наших уверења. У исто време, ономогућава се комуникација супротстављених ставова, негира се конструктивна критика или јавна дебата као начин проширења властитих видика, што све води дубљој поларизацији у друштву. Овде је важно истаћи да поједини тешки облици масовног насиља, попут грађанских ратова, етничког чишћења, злочина против човечности или геноцида, почињу управо поларизацијом у друштву. То даље води разврставању, поделама на „нас“ и „њих“ и стигматизацији чланова друге групације, што најчешће бива праћено јаком пропагандом и говором мржње. Примера ради, уколико поменуте елементе допунимо дехуманизацијом и (опционално) одузимањем грађанских права, а коначно и истребљењем, добијамо све етапе геноцида. Основни проблем поларизације у друштву је што дугорочно урушава дијалог и демократске механизме решавања конфликта, примарно из разлога што се супротстављена страна не перципира као легитимни актер у јавном простору, већ се доживљава као идеолошки непријатељ, издајник свога народа или страни плаћеник.⁹

⁸ Другим речима, уколико на Јутјубу слушате песме Идола, Азре и Шарло Акробате, вероватноћа да ће вам бити предложени и други бендови југословенског „новог таласа“, попут Хаустора или Електричног оргазма је изгледна, али вас засигурно неће упознати са фадо музиком.

⁹ У овом контексту треба додати и пример убиства америчког конзервативног активисте Чарлија Кирка, до којег је дошло у тренутку писања овог рада. Кирк, који је био познат по јавним дебатама у којима је конфронтирао своје ставове са приста-

Дезинформације на сличан начин утичу и на друге важне животне аспекте, попут јавног здравља, који се у случају ванредних ситуација могу довести у контекст националне безбедности. Роквић (2020) наводи да су пандемије изазване заразним болестима увек имале далекосежне последице по економију, политичке системе, војне сукобе и међународне односе, о чему сведоче чињенице да је куга ослабила феудализам, а шпански грип утицао на ток Првог светског рата. Ипак, наше друштво приказало је краткотрајно колективно памћење, будући да је реакција на пандемију ковида 19 потврдила да се свет поново суочио са истим обрасцима панике, несигурности и политичке нестабилности (Роквић, 2020). У то време смо били сведоци великог број информација које су се појављивале махом на друштвеним мрежама, а које су за последицу имале губитак поверења код грађана у здравствене институције, у првом реду, Министарство здравља и Кризни штаб. У тренутку када се није могла сагледати целокупна ситуација, са великим бројем заражених људи у нашој земљи и окружењу, као и са значајним бројем преминулих од последица вируса, криза је почела да се перципира као егзистенционална претња по наше друштво, чиме се створио процес секуритизације.¹⁰ Ова појава је у нашој земљи посебно била подстакнута активностима антиваксерског покрета, чији су заговорници путем ширења своје пропаганде доводили у питање ауторитет политичких елита, државних институција и стручњака од ауторитета, често представљајући власт као претњу коју је потребно неутралисати (Ajzenhamer & Rokvić, 2021).

Дезинформације имају такав ефекат да могу да остваре негативне последице у различитим сферама друштвеног деловања, међу којима економија заузима посебно осетљиво место. Иако се општа друштвена моћ, из које касније проистиче и политичка моћ, заснива на већем броју фактора, економска моћ ипак остаје њен најдоминантнији извор. Из тог разлога се и употреба дезинформација у сфери економије увек посматра са посебном пажњом. У случају када је дезинформација пласирана у време криза или ванредних околности, ефекти се могу манифестовати кроз неконтролисану потрошњу, нестанак робе са тржишта, пад цена акција или повлачење

лицама махом либералне идеологије, често наметајући аргументе и излажући руглу своје опоненте, неретко је био оптуживан за промовисање друштвене поларизације, а самим тим и насиља. Његов одговор на то је био да он увек позива неистомишљенике на дебате како би укрстили своје ставове и да све док људи разговарају – нема насиља. Заправо, дебате које је водио Кирк нису имале за циљ конструктивну критику нити продуктивну дискусију, већ искључиво доказивање сопствених тврдњи, док саговорник бива приказан у пежоративним смислу. Ово је резултирало још дубљом поларизацијом, будући да су Киркове присталице биле одушевљене његовим реторичким способностима и самопоуздањем, док су га противници презирали још више.

¹⁰ Секуритизација је појам под којим се подразумева ситуација када се одређено друштвено питање путем дискурса претвара у безбедносно питање.

новца из банака. Лажне вести о несташици горива током пандемије ковид 19 у Србији су изазвале панику међу грађанима, што је довело до гужви на пумпама, а тиме последично и куповине и складиштења горива у већим количинама. Догађај је јасно показао пад поверења грађана у институције, будући да су изјаве државних званичника о стабилности снабдевања нафтним дериватима и деманти представника компаније ипак били неуверљиви за грађане (Објектив, 2022). За овај сегмент је важно напоменути да дезинформације могу директно да утичу на прилив страних инвестиција уколико се манипулише о политичкој нестабилности, неповољним условима пословања и високом степену корупције, али и индиректно, на кредитни рејтинг државе утицајем на поједине рејтинг агенције или надлежна тела.

Случај лажних вести у Трамповој јредизборној кампањи 2016. године

Као што је у уводном сегменту овог рада напоменуто, скандал који је пратио америчке председничке изборе 2016. године, на којима је Доналд Трамп победио освојивши свој први мандат, истакао је питање дезинформација и ширења лажних вести у сврху утицаја на јавно мњење. Како се радило о процесу велике друштвене важности, баш као што је то био и Брегзит, који је пратила слична кампања, овај случај је отворио низ значајних питања. У први план су истакнути проблеми наше приватности на друштвеним мрежама, етичких принципа на којима почивају технолошке компаније, поверења грађана у традиционалне медије и вести на друштвеним мрежама, али је пре свега апострофиран проблем савремених дезинформација са циљем друштвеног и политичког инжењеринга.

Наиме, милиони корисника Фејсбука учествовали су у дигиталном психолошком квизу, при чему су, не знајући за његову стварну намену, сами учинили своје личне податке доступним (Rehman, 2019). Подаци су укључивали информације као што су пол, старост, локација, личне склоности, интересовања и навике, омиљене брендове, спортске клубове и друге податке од значаја, што је коначно омогућило стварање детаљних досијеа поменутих корисника (Kanakia et al., 2019). Систематизовани подаци су потом предати или продати¹¹ компанији Кембриџ аналитика (енгл. *Cambridge Analytica*), која је помоћу *OCEAN* модела личности (енгл. *Openness, Conscientiousness, Extraversion, Agreeableness, Neuroticism* – отвореност, одговорност, екстравертност, кооперативност, неуротичност), креирала појединачне психолошке профиле (Rehman, 2019). На резултате модела личности, придодате су још

¹¹ Овај детаљ је послужио компанији за одрицање од моралне одговорности, будући да су они купили систематизоване податке, а нису их самостално прикупљали на етички неприхватљив начин.

и конкретне информације, попут лајкова, посета и објава на мрежи, како би се употпунили подаци везани за сваког корисника појединачно. Коначно, имајући комплетирану слику о сваком потенцијалном гласачу, развијане су лажне вести које су укључивале персонализоване политичке поруке, које су, путем микротаргетирања, циљано слате на одговарајуће адресе.¹² Поруке су биле пажљиво осмишљене да манипулишу емоцијама и прављене да обухватају неку од осетљивих области, попут мигрантске политике, економије, права власника оружја, здравствене заштите и сл. Такве конкретне лажне вести упућиване су бирачима код којих се очекивало да ће изазвати реакције у виду додатне подршке Трампу, или дискредитације Хилари Клинтон. Лажне вести пласиране су путем тзв. „дарк поста”, врсте плаћених огласа Фејсбука, који се за разлику од стандардних плаћених огласа не појављују на страници организације која их пласира, већ су видљиви само прецизно одређеној циљној групи (Rehman, 2019). Оглас се након прегледа брише и не оставља траг о свом постојању¹³, али без сумње утиче на формирање јавног мњења.

Будући да је америчко друштво добрим делом било опредељено и пре избора, на основу истраживања јавног мњења унапред се знало у којој ће од савезних држава засигурно победити демократски, односно републикански кандидат. Из тог разлога је кампања дезинформација посебно била усмерена управо на оне државе које су биле колебљиве (енгл. *swing states*), попут Мичигена, Висконсина и Пенсилваније и у којима су оба кандидата имала шансу за победу, а што је у коначном могло да одреди победника на изборима 2016. године (Rehman, 2019).

Закључак

Дезинформације су циљане кампање ширења лажних вести, најчешће у виду полуистина или огромног броја тривијалних информација манипулативног садржаја, које имају за циљ да утичу на јавно мњење. Формирање лажног уверења код грађана и губитак поверења у државне органе и институције од ауторитета неминовно води ерозији угледа етаблираних носилаца друштвене моћи, што се све у коначном може подвести под субверзивно деловање.

На том путу подривања постојећег уређења и друштвеног система стоји истина. Извори истине су се мењали како се развијала људска цивилизација,

¹² На пример, ако је закључено да је неки потенцијални гласач љубитељ животиња, или навијач Чикаго Булса, или власник оружја, наслови лажних вести би изгледали на следећи начин: „Демократа је згазио пса на улици и побегао”, „Доналд Трамп је ватрени навијач Булса још од детињства” или „Хилари Клинтон жели да суспендује Други амандман”.

¹³ Пажњу аутора овог рада је привукао податак да не постоји забележен ниједан снимак екрана лажне вести у оквиру кампање Кембриџ аналитике.

али се након индустријске револуције наука задржала како доминантан извор истине све до данашњих дана. Како поједини аутори сматрају, ми данас живимо у периоду постистине, где се истина формира на основу сопствених убеђења, садржаја на друштвеним мрежама или одговора вештачке интелигенције, а велике технолошке компаније и њихове *fact check* организације се у том контексту намећу као ауторитети за верификацију истине. У оваквим околностима дезинформације имају далеко више простора за деловање него што је то био случај пре само неколико деценија. Овоме треба придодати и људску пристрасну склоност, која као психолошки механизам тежи потврђивању већ постојећих ставова и која је данас потпомогнута алгоритмима за препознавање садржаја на друштвеним мрежама и платформама, што све збирно доприноси да се још дубље укопавамо у ровове сопствених убеђења. Када су у питању важне друштвене и политичке теме, ово коначно води даљој поларизацију у друштву, што се препознаје као фундамент за испољавање појединих облика политички мотивисаног насиља.

Како су дезинформације елементи хибридног ратовања тако и њихови ефекти по националну безбедност могу бити значајни. У раду се истиче да је, иако је хибридни рат савремени концепт који тек чека на своје потпуно разјашњење, у питању заправо рационалан избор оних земаља које његовом употребом могу да остваре значајну предност у односу на своје опоненте. Дезинформације се тако усмеравају на слабљење поверења грађана у институције, подривање демократских токова друштва (избори, референдуми), јавно здравље, економију и друге важне области, које се користе здружено са осталим војним и невојним ресурсима са циљем остварења пројектованих циљева.

Литература

- Вранић, Б. (2024). *Политичке идеологије: од истине до тираније*. Београд: Клио.
- Објектив. (2022, 11. март). Лажне информације шире се мрежама, Влада Србије демантује гласине о паници због горива у Србији (ФОТО). *Објектив*. Преузето 14. септембра 2025. са: <https://objektiv.rs/vest/1020737/lazne-informacije-sire-se-mrezama-vlada-srbije-demantuje-glasine-o-panici-zbog-goriva-u-srbiji-foto>
- Роквић, В. (2020). Безбедност у доба пандемија. У: В. Ајзенхамер и Н. Вуковић (ур.), *Човек, његов живот, технологија, идеје: међународна безбедност у њеној деценији* (стр. 65–97). Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Светска банка. (2025). *БДП (покупни амерички долари) – Србија*. Преузето 14. септембра 2025. са: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=RS>
- Сун Цу. (2008). *Умеће рајновања*. Београд: БИГЗ.
- Ajzenhamer, V. i Rokvić, V. (2021). Kada publika postane sekuritizujući akter: promena bezbednosne paradigme u vreme pandemije COVID-19. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 59 (219), 55–87. <https://doi.org/10.5673/sip.59.0.3>

- Bakir, V., & McStay, A. (2022). *Optimising Emotions, Incubating Falsehoods: How to Protect the Global Civic Body from Disinformation and Misinformation*. Cham: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-13551-4>
- Bliss, N., Bradley, E., Garland, J., Menczer, F., Ruston, S. W., Starbird, K., & Wiggins, C. (2020). An agenda for disinformation research. *arXiv preprint*. Retrieved September 14, 2025, from: <https://arxiv.org/abs/2012.08572>
- Cotroneo, D., Natella, R., & Orbinato, V. (2025). Elevating cyber threat intelligence against disinformation campaigns with LLM-based concept extraction and the FakeCTI dataset. *arXiv preprint*. Retrieved September 14, 2025, from: <https://arxiv.org/abs/2505.03345>
- DataReportal. (2025). *Digital 2025 July Global Statshot Report*. Retrieved September 14, 2025, from: <https://datareportal.com/reports/digital-2025-july-global-statshot>
- Estornell, A., Das, S., & Vorobeychik, Y. (2020). Deception through half-truths. *Proceedings of the AAAI Conference on Artificial Intelligence*, 34(06), 10110–10117.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977* (C. Gordon, Ed.). New York: Pantheon Books.
- Harris, K. R. (2025). Beyond belief: On disinformation and manipulation. *Erkenntnis*, 90, 483–503. <https://doi.org/10.1007/s10670-023-00710-6>
- Hill, P. C. J. (2010). *The BBC Monitoring Service: A Short Engineering History*. Retrieved November 1, 2024, from: <https://www.nonstopsystems.com/radio/pdf-hell/article-hell-bbcms-engr-hist.pdf>
- Joyce, H. (2021). *Trans: When Ideology Meets Reality*. London: Biteback Publishing.
- Kanakia, H., Shenoy, G., & Shah, J. (2019). Cambridge Analytica: A case study. *Indian Journal of Science and Technology*, 12(29), 1–5.
- Kuzminski, K. L., & Sylvester, T. (2025, December 11). Short supply: Identifying and addressing the root causes of declining propensity for military service. *Center for a New American Security*. <https://www.cnas.org/publications/reports/short-supply>
- Lemmon, J. (2024). The weaponization of fiction and truth: Disinformation as hybrid warfare and its strategic use in the United States 2024 election. *National Security and the Future*, 25(2), 132–176.
- Mac Erlaine, D. (2020). The culture of flat earth and its consequences. *Journal of Science & Popular Culture*, 3(2), 173–193.
- Macintosh, L. D., White, W., & Hudson Vitale, C. (2023). Exposing deception: Establishing a taxonomic framework for disinformation in scientific discourse. *arXiv preprint*. Retrieved September 14, 2025, from: <https://arxiv.org/abs/2304.09876>
- Mazurczyk, W., Lee, D., & Vlachos, A. (2024). Disinformation 2.0 in the age of AI: A cybersecurity perspective. *Communications of the ACM*, 67(3), 36–38. <https://doi.org/10.1145/3571742>
- Meta Platforms, Inc. (2025). *Form 10-K 2024*. U.S. Securities and Exchange Commission. Retrieved September 14, 2025, from: <https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1326801/000132680125000043/meta-12312024x10kars.htm>
- Murphy, B. J. (2024). In defense of disinformation. *Journal of Homeland Security & Emergency Management*, 21(3), 441–466. <https://doi.org/10.1515/jhsem-2022-0045>
- Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology*, 2(2), 175–220. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.2.175>

- Ognyanova, K., Lazer, D., Robertson, R. E., & Wilson, C. (2020). Misinformation in action: Fake news exposure is linked to lower trust in media, higher trust in government when your side is in power. *Harvard Kennedy School Misinformation Review*, 1(4). <https://doi.org/10.37016/mr-2020-024>
- OECD. (2022). Building trust and reinforcing democracy: Preparing the ground for government action. *OECD Public Governance Reviews*, OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/76972a4a-en>
- Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. New York: Penguin Press.
- Pranevičienė, B. (2011). Limiting of the right to privacy in the context of protection of national security. *Jurisprudencija*, 18 (4), 1609–1622.
- Raven, B. H. (1993). The bases of power: Origins and recent developments. *Journal of Social Issues*, 49(4), 227–251.
- Red Mountain Journal. (2021, January 3). The Truth Is the Truth. Retrieved September 14, 2025, from: <https://redmountainjournal.com/the-truth-is-the-truth/>
- Rehman, I. (2019). Facebook–Cambridge Analytica data harvesting: What you need to know. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 2497. University of Nebraska–Lincoln. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/2497>
- Reichborn-Kjennerud, E., & Cullen, P. (2022). *What is Hybrid Warfare?* Oslo: Norwegian Institute for International Affairs (NUPI).
- Shoib, M. R., Wang, Z., Ahvanoo, M. T., & Zhao, J. (2023). Deepfakes, disinformation, and misinformation in the era of advanced AI technology. *arXiv preprint*. Retrieved September 14, 2025, from: <https://arxiv.org/abs/2305.12345>
- Simeunović, D. (1989). *Političko nasilje*. Beograd: Radnička štampa.
- Stanar, D. (2021). War and post-truth: Moral equality of combatants and inculpable ignorance in just war theory. *Theoria*, 4, 111–122.
- Tresch, T. S. (2008). Challenges in the recruitment of professional soldiers in Europe. *Strategic Impact*, 28, 76–86.
- United Nations. (1945). *Charter of the United Nations*. Retrieved September 14, 2025, from: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>
- Vjekopal, I., Pikujak, M., Srba, I., Moro, R., Macko, D., & Bijelikova, M. (2023). Disinformation capabilities of large language models. *arXiv preprint*. Retrieved September 14, 2025, from: <https://arxiv.org/abs/2307.04567>
- Wither, J. K. (2014). Hybrid warfare: Understanding the new threat. *Journal of Strategic Studies*, 37(4), 512–536. <https://www.jstor.org/stable/26326441>
- Zulian, I., & Haryanto, A. (2025). Trump, Musk, and Scavino in global political-economic disruption: From protectionism to corporate hegemony. *Jurnal PIR: Power in International Relations*, 10(2), 132–146.

Slobodan M. ANĐELKOVIĆ

Union – Nikola Tesla University
Faculty of International Politics and Security
Belgrade (Serbia)

Željko V. LAZIĆ

Academy of National Security
Belgrade (Serbia)

Miraš S. MILAŠINOVIĆ

Singidunum University
Faculty of Media and Communications
Belgrade (Serbia)

Modern Disinformation and Its Socio-Security Connotation

Summary

The contemporary world faces disinformation as a primary challenge, given its capacity to undermine both social stability and national security. The digital political environment—shaped by advanced technologies and social media platforms—enables disinformation to spread more rapidly than traditional propaganda, introducing a range of uncertainties into public discourse. The main research objective is to examine how disinformation affects public trust and political authority, as well as its function as a strategic tool in domestic control and international hybrid warfare.

The study begins with a theoretical exploration of disinformation as a phenomenon of social and political communication, integrating insights from security studies, political science, and media theory. The analysis highlights the transformation of information systems—from truth-based knowledge structures to digital environments where multiple narratives, algorithmic filtering, and selective framing dominate public discussions. Disinformation reshapes political landscapes by fostering echo chambers, which fragment communities and erode institutional trust. This analysis draws on academic literature, official reports, and targeted case studies. The 2016 U.S. presidential election and the global COVID-19 pandemic are presented as key examples illustrating how disinformation campaigns influence public attitudes and political decision-making. Findings indicate that state agencies, non-state actors, political organizations, and digital platforms often collaborate in the dissemination of disinformation. Evidence suggests that such operations are strategically planned and executed to achieve political or economic goals, thereby generating social instability and threatening national security.

One of the paper's conclusions is that disinformation poses multifaceted threats across various sectors of society. Its proliferation diminishes public confidence in official institutions, while simultaneously increasing reliance on alternative information sources that may propagate falsehoods. Disinformation also serves as a hybrid warfare instrument, allowing armed forces to target adversaries through information operations rather

than conventional military engagement. The rise of artificial intelligence has increased the danger of sophisticated fake content development, enabling the rapid creation of deepfakes and synthetic texts.

Disinformation campaigns transcend international borders and operate outside established legal frameworks. The expansion of major technology companies and their algorithmic control over information distribution complicates governmental efforts to safeguard national information spaces. Furthermore, the widespread tendency toward confirmation bias fosters belief systems rooted in personal prejudice, prompting individuals—most often online—to seek environments that reinforce their views. These factors collectively facilitate the spread of disinformation and hinder efforts to counter it.

The current era confronts two critical disinformation threats: the erosion of factual knowledge and the destabilization of social stability and national security. The continued evolution of disinformation technologies creates conditions in which information control may become a central mechanism of political power, potentially giving rise to techno-authoritarian regimes. Safeguarding the right to free and truthful information, while effectively managing malicious content, demands an integrated approach grounded in democratic principles.

Keywords: disinformation; political stability; national security; hybrid warfare; fake news; subversion.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторсво-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).